

PSYKOLOGIENS KORS OG BÅND

En anmeldelse af Knud C. Aagaard:
LYSET FRA LYKEION. Om psykologiens klassikere.

København: Dansk psykologisk Forlag,
 290 sider (pris kr. 298,-)

og

K.B. Madsen & Hans Vejleskov:
PSYKOLOGIENS BJERGTOPPE – om psykologiens som videnskab.

København: Akademisk Forlag og DR Multimedie, 1998.
 109 sider (pris som bog kr. 148,- og som lydbånd kr. 298,-)

Jørgen Hunsdahl

Stjerner og vandbærere er ikke altid lette at identificere i et hierarki, hvis hakkeordenen ikke falder sammen med rangordenen. Den sidste kunne være de formelle forhold, som er til at opgøre kontant (lønramme, krudt- penge el. nobelpris, æres- el. reelle doktorater, citat-index). Den første om hakkeorden er vanskeligere at analysere og forudsætter lidt refleksion, som går ud over konstruktionen af dette begreb (Schelderup-Ebbes iagttagelser, som sikkert har medvirket til hans avancement i rangordenen. Relationerne kan vise sig at være ret så komplicerede at udrede mellem disse to kategorier).

Hvornår begyndte 2. verdenskrig? Den kyndige vil sige, det kommer an på... og ikke gå i fælden, men undersøge hvor og hvornår spørgsmålet stilledes i Polen, i Danmark, i USA, i Østrig, ved Versailles-traktatens undertegning? Richard Harvey Brown siger (1998, s. 112 i sit kapitel 'Narrative and Thuth', bogen 'Toward a Democratic Science', New Haven: Yale) bl.a.: »... the establishment of both scientific facts and their theoretical relevancies is a rethorical reconstruction over time, a narrative process like the establishment of other social or historical facts. For example, few Americans dispute the fact that World War II began with the Japanese attack on Pearl Harbor on December 7, 1941. But perhaps its only seems this way. Perhaps the War began on September 1,1939, as Poles and their historians say, when the German army crossed their border. Or did it be-

---

Jørgen Hunsdahl er mag. art. fra 1962, i perioden 1965-1995 ansat som afdelingsleder ved det daværende Institut for almenpsykologi, lærerhøjskolen, København. Pt. associeret en forskergruppe i New York.

gin in March 1939 when Hitler seized Klaipeda (Memel) as Lithuanians believe. Or perhaps there wasn't a »World War II« at all, but rather a »Great Patriotic War, 1941-1945« as Soviet scholars proclaimed...«

Hvem er de største eller mest klassiske i psykologien? Det kan heller ikke besvares umiddelbart, og ikke desto mindre er nu tre danske psykologer gået i gang med projekterne. Det er prisværdigt og fortjener diskussion. Den må handle også om det middelbare. Begrebsanalyserne/diskussionerne kan begynde her, men så er målgrupperne for bøgerne forlængst stået af. Det er et af problemerne.

Bjergtoppe

Madsen & Vejleskov skriver som sædvanlig kyndigt og veloplagt om det, som de har forstand på, og formidlingsmæssigt er den foreliggende bog eminent i forhold til, hvad de har villet. De har udvalgt seks bjergtoppe for at beskrive en udvikling af psykologifaget, dets retninger og specialiseringer. De seks valgte er Wundt, Freud, Lewin, Skinner, Maslow og Piaget. De er valgt for at give »en passende spredning, både med hensyn til deres tidsmæssige placeringer og med hensyn til emneområder og grundsynspunkter« (exitat fra deres indledning, p. 10). Andre psykologer kunne fortjene en tilsvarende behandling end de valgte, skriver forfatterne og medgiver, at der ofte er en lang historie, ofte flere historier, bag psykologerne på toppen.

De faglige behandlinger medtager person- og socialhistorisk stof om de valgte på bjerget, alt enkelt beskrevet som en letfattelig introduktion kræver det. Men: selv bjergtoppe vokser ikke ind i himlen, og selvom den samlede fremstilling er respektfuld over for de udvalgte mænd (ingen kvinder, men det er nok en anden historie), så indeholder bogen lidt kritisk stof til eftertanke, fx om psykoanalyse er videnskab, inspiration og kritik af Maslow, begrænsninger hos Piaget. Bogen er resultat af seks radiosamtaler, og det mundtlige præg med dialogform (som jeg har været afskåret fra at høre) glimrer ved totalt fravær i den skriftlige form. Lidt ærgerligt, når man tænker på, at vi har at gøre med to vante diskussionsdeltagere. I bogen tager forelæsningsformen over, og stof-formidlingen bliver måske mere autoriseret end godt er. Problemorienteringen er ikke fremtrædende.

Sammenfattende har de to forfattere nået, hvad de har sat sig for, og en kritik kan næppe være at ønske sig, at de havde sat sig andre mål. Det skal dog ikke forhindre mig i både at applaudere og sukke. Derom senere.

Lyset

Knud C. Aagaard skriver også for den interesserede almindelige læser. Han har valgt 33 personer (alle mænd), men i modsætning til Madsen & Vejleskov har han et andet sigte (bortset fra det fælles, introduktion af nogle af psykologiens udviklingshistorier). Han vægter Opdagelsen højt og bygger sin fremstilling op af enkeltpersoners egne, personligt bestemte tilgange og erkendelsesmæssige Spring. Han gengiver disse enkeltstående fænomener og konstaterer manglende kontinuitet i psykologiens udviklinger, samtidig med at han forsøger at medtage »det almindelige kulturhistoriske miljø« .

Det bliver derved et stort anlagt projekt. Det følger hvad angår bogens 1. del i udstrakt grad dets forlæg, Robert I. Watsons fremstilling fra 1963, *The Great Psychologists* (men overraskende ikke 2., kraftigt reviderede udg. fra 1968, el. 3. udg. fra 1971) . Forfatteren oplyser om sin inspiration fra denne kilde, men er her og der lidt tæt på denne kilde, så jeg kunne efterlyse klarhed over, hvornår Watson og hvornår Aagaard. Positivt formuleret gør bogen opmærksom på »en masse interessante oplysninger, som ikke findes i andre danske fremstillinger« (citater fra forord som K.B. Madsen har skrevet til Aagaards bog.) Som Watson var i gæld til Boring, erkender Aagaard sin gæld til både Watson og Madsen, hvad angår deres fælles vedholdende interesse for filosofi og psykologihistorie.

Aagaard har skrevet en veldisponeret fremstilling af et omfattende stof, der medtager såvel en almen videnskabelig som en biografisk-psykologisk dimension. Den er krydret med konkrete beskrivelser, som nu og da nærmer sig det anekdotiske. Det forøger det umiddelbare og letlæselige, men kan også sløre billedet af, hvad der er stort og hvad småt, – og hvorfor. Det viser, at formidlere har en gedigent problem, hvis målgrupperne er såvel den almindelige læser som også studerende i psykologi m.fl. En god tekst i denne genre er vel karakteriseret ved at kunne læses på adskillige niveauer. Min egen kongerække i dette felt (uargumenteret) af dansk psykologi er i tilfældig rækkefølge Jørgen Jørgensen, Franz From, Jørgen Hviid, Thomas Nielsen, K.B. Madsen, Peter Berliner, mange gemt, droninger efterlyses.

Bogen bundter en lang række psykologer og beslægtede fagfolk i grupper, fx Kvalitative data på bordet, Sjælen i laboratoriet, Pragmatisme og paradokser, Dynamik – ikke mekanik, Bevidstheden vender tilbage. Det er gjort med eftertænkning og et glimt i øjet, og der er hos mig ikke tvivl om stor belæsthed og bred indsigt hos Aagaard. Hvordan han så prioriterer, hvilke kriterier han anvender for udelukkelse, vender jeg tilbage til.

Opdagelse – Opfindelse

Aagaard har som tilgang de enkelte store forskere og deres opdagelser, oftest med underbetoning af de institutionelle videnskabers former. Det er et valg, han har foretaget, selvom han forsøger at afbøde sin individualistiske tilgang og forståelse lidt her og der. Han markerer selv, at hans ærinde er at gengive individuelle bidrag i psykologien (herunder også spring i erkendelse og anvendelse) ud fra »en sammenkædning af individuelle prægede opdagelser eller epokedannende ideer« (s. 11), hvorimod de kulturhistoriske miljøer får begrænset omtale.

Hans nøglebegreb OPDAGELSE er ikke uproblematisk, uanset hvilke foreløbige konklusioner man har draget af fx temanummeret om narrativitet (dette tidsskrift, 1996,17:1). Eller uanset hvordan man i øvrigt i en introduktion til psykologiske historier får begrænset et (rituelt) knæfald for en blandt mange udgaver af socialkonstruktivismen. Jeg tænker her på bl.a. i Margaretha Jarvinen & Margreta Bertilsson (red.): Socialkonstruktivismen. Bidrag til en kritisk diskussion (Reizel, 1998 specielt s. 41-67 Finn Collins artikel om denne og den sociale virkelighed). I begrebet Opdagelsen ligger en anden grundopfattelse af Verden og Virkeligheden og Psykologien end fx i begreber som Opfindelsen og Konstruktionen. Dermed også af forhold som viden, erfaring, indsigt, psykologisk historiekritik.

Aagaard har delvist taget højde for min indvending: han skriver, at han har foretaget et udvalg af psykologiens klassikere. Andre ville have gjort et andet. Ikke få vil finde det mangelfuldt. Det er der ikke noget at gøre ved. Udvalget vil aldrig kunne få alles accept» (s. 12).

Madsen & Vejleskov skriver også om muligheden for flere (andre) historier. Heri må ligge et underforstået: alternative eller supplerende historier (jeg har nævnt deres udvælgelseskriterier i min indledning til omtalen af deres bog).

Alle tre forfattere skriver om de døde. Det er forståeligt, al den stund de behandler historisk stof, Aagaard fra år 550 før vor tidsregning, Madsen & Vejleskov fra 1875 efter. Men: de bjergtoppe eller det lys, som de ser (beskriver), kan også betragtes som gravkors over fortiden, ikke dens storhed alene, men også som snærende bånd (jeg tænker her ikke på ordensbånd eller andre dekorationer). Det er enhver historikers dilemma, og det kunne være en særskilt opgave at gå i gang med et nyt projekt, således som Peter Zingernagel har foreslået det: »lad os nu antage, at enhver videnskab har et begrænset område, at videnskaben kun eksisterer i kraft af det den ser bort fra. At antage at noget har et begrænset anvendelsesområde er virkelig ensbetydende med at antage at der findes andet« (bogen Virkelighed, Munksgaard, 1988, s. 58).

At gå i rette med de tre forfattere om deres valg og udvalg er halsløs gerning. De har garderet sig, selvom en tydeliggørelse af deres udvælgel-

seskriterier – selv i introducerende fremstillinger af faghistorier (liv og kiv og tænkning) – er ønskelig, både hvad angår deres egne holdninger til tro, videnskab og viden, og også til samfund, personalhistorie og socialhistorie. De tre har alle gennem deres tidligere forfatterskaber vist, at de magter også dette på kort og elementær vis, så måske skyldes mit suk deres hensyn til radio/forlag og til tradition om neutral fremstilling. Det sidste kan være en akademisk dyd, at fremstille sine modparters såvel som ens egne synspunkter så alle implicerede finder dem dækkende og uden for injurielovgivningen. Jeg efterlyser i de to anmeldte bøger konfrontation som det der driver værket, eller problemorienteringen. Forudsætning: at der findes eller konstrueres en modpart – om end ikke personligt.

Det har måske ligget uden for deres intentioner, og det må så være deres valg og fravalg.

Valgene

Jeg kan give en illustration af en anden – om end måske ikke principielt forskellig – maade at foretage de afgørende valg omkring hvilke personer der tegner psykologiens fortid (måske for nogen også nutid, selvom nostalgi ikke er været hvad den har været).

Robert I. Watson udgav i 1974 et to-bindsværk med titlen: EMINENT CONTRIBUTORS TO PSYCHOLOGY. A Bibliography of Primary References. (New York: Springer.)

Han løste sin problem omkring udvælgelse ved sammen med Boring at samle en liste på ialt 1068 personer, der havde levet fra 1660 til 1967 og som havde ydet væsentlige bidrag til psykologien. Et internationalt, repræsentativt panel (obs. dog kun ni Jury-medlemmer) udvalgte 538, som efter et sindrigt system fik deres vigtigste produktion medtaget.

De anvendte kriterier her er heller ikke tydeliggjort, men formuleret som blandt de 1068 at skulle vælge de personer, som skulle være imellem de 500 mest betydningsfulde psykologer (>important enough to be included among the most distinguished psychologists after 1660 and not living«).

I alt 239 specialister (fra USA, Canada, Europa, Australien, Indien, Sudan og Colombia) blev udpeget af redaktionen til at vurdere, hvad der skulle medtages af produktion fra de valgte. (Jeg selv var i al beskedenhed en af de mange udpegede). Nogle nægtede at acceptere et kvantitativt mål for produktionen og forbeholdt sig en kvalitativ dimension – det blev så med kriterier, som ikke var specificerede, men åben for diskussion udelukkende blandt en personligt valgt, lille gruppe styret af hver enkelt specialist.

Resultatet blev derefter: en kongerække af 538 personer, alle med kors og bånd og stjerner på.

Men uden dialog, konfrontation. Det gav mindelser om Hemingway, som skal have sagt: Nobelpriser giver man 40 år for sent, og da til dem, der så ikke har brug for den. (Hemingway ville dog have givet sin til Karen Blixen, og Selma Lagerlöf brugte sin til at genopbygge Mårbacka. Det er jo nogen trøst)

Aagaard og Madsen & Vejleskov har i deres to bøger løst deres opgaver, og de har fortjenstfuldt nået de mål, som de har sat med bøgerne. Men anmelderen har stadig et par problemer med stjernerne og vandbærerne, med videnskaberne og deres anvendelser både som fællesarbejder og som unikke præstationer. Disse problemer har de to bøger ikke løst. Ej heller, at det fortsat er vanskeligt at være republikaner i et kongedømme.